

SUMPEN

— EN AVRÄTTNINGSPLATS FÖR VIBY SOCKEN

Arkeologisk utredning av avrättningsplats L1980:4635 samt kolningsanläggning L2021:8147, inom fastigheten Grimstens Häradsallmänning S:2, Viby socken, Hallsbergs kommun, Örebro län

JONNA SARÉN LUNDAHL

Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3493

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Urklipp från 1688 års karta över Viby socken. Avrättningsplatsen markerad med en galge på en höjd. Kartan är inte rektifierad (akt S8:8).

ALLMÄNT KARTMATERIAL:

Fastighetskartan: © Lantmäteriet

Terrängkartan: Lantmäteriet (CC0)

© Arkeologikonsult 2021

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.

Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

SUMPEN

– EN AVRÄTTNINGSPLATS FÖR VIBY SOCKEN

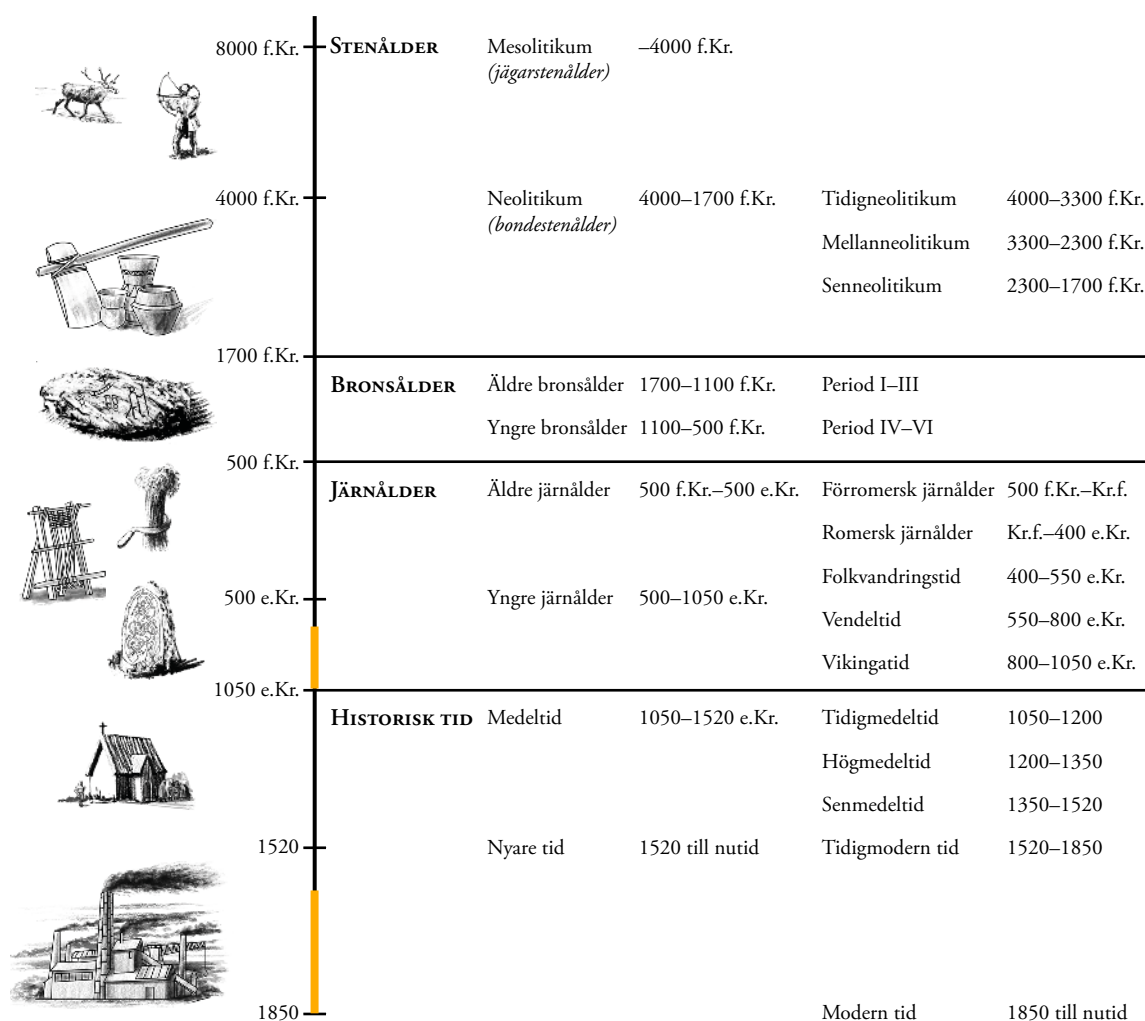
Arkeologisk utredning av avrättningsplats L1980:4635 samt kolningsanläggning L2021:8147, inom fastigheten Grimstens Häradsallmänning S:2, Viby socken, Hallsbergs kommun, Örebro län

JONNA SARÉN LUNDAHL

Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3493

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

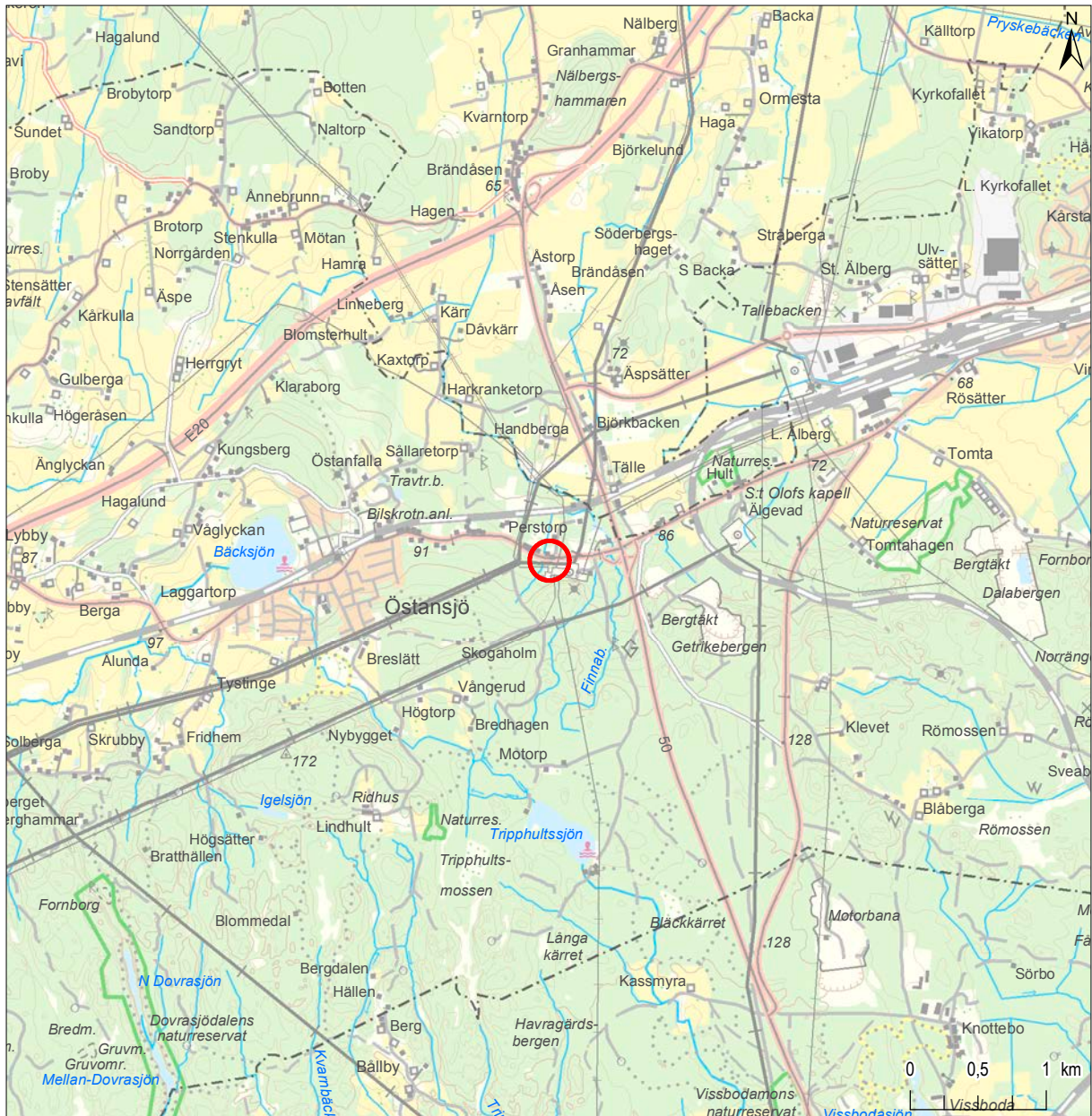
eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
HISTORISK BAKGRUND	7
Grimstens häradsallmanning.....	7
Avrättningsplatser	8
Sumpen	10
GENOMFÖRANDE	11
RESULTAT	12
DISKUSSION OCH TOLKNING	14
Avrättningsplatsen.....	14
Kolning.....	14
SLUTSATS.....	16
REFERENSER	17
Kartor	17
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	18
BILAGOR	19
Bilaga 1. Schakttabell.....	19
Bilaga 2. Anläggningstabell	20

Figur 1. Platsen för den arkeologiska utredningen markerat på Terrängkartan, skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län utfört en arkeologisk utredning inom del av fastigheten Grimstens Häradsallmänning S:2 i Hallsbergs kommun. Inom området ska det enligt äldre kartmaterial ha funnits en avrättningsplats (L1980:4635). Inga lämningar eller fynd som kan kopplas ihop med platsens nyttjande som avrätt-

ningsplats påträffades. Däremot påträffades det en kolningsgrop (L2021:8147) av förhistorisk karaktär. Kolningsgropen hade sekundärt använts som sopgrop under 1900-talets början. Nedgrävda sopor från 1900-talet fanns även på flera platser inom utredningsområdet. Bland annat påträffades det rikligt med läderspill från skotillverkning.

INLEDNING

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Örebro län (dnr 431-1762-2021) genomfört en arkeologisk utredning inom det område som enligt det äldre kartmaterialet varit en av Viby socken avrättningsplatser, L1980:4635. Utredningsområdet låg cirka 1 kilometer från samhället Östansjö och den arkeologiska utredningen föranleddes av att

Trafikverket planerar att bygga en ny järnväg mellan Hallsbergs samhälle i Hallsbergs kommun och Stenkumla i Askersunds kommun. Den planerade järnvägssträckningen med tillhörande arbetsområde berör bland annat de rubricerade lämningarna. Utredningens syfte var att klargöra om det fanns någon fornlämning inom det aktuella området.

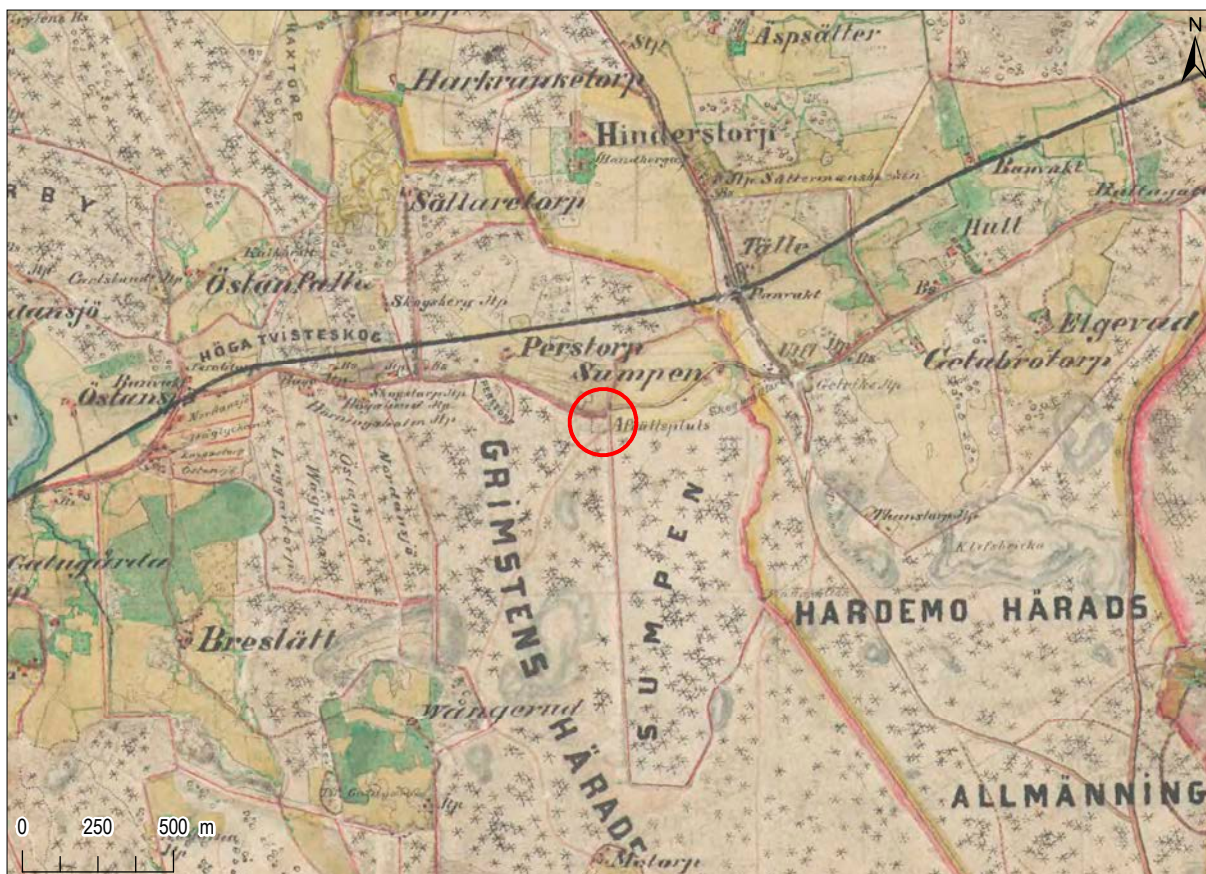
HISTORISK BAKGRUND

Grimstens häradsallmänning

Området för utredningen har historiskt tillhört och legat i utkanten av Grimstens häradsallmänning. Häradsallmänningar är skogsfastigheter som ägs och förvaltas gemensamt av jordägarna inom ett härad. Utdelningen från en häradsallmänning baseras på sin fastighets mantal. Stora fastigheter med mycket jordbruksmark kunde ha många mantal medan små fastigheter kunde ha endast bråkdelar av ett mantal. Mantal är en gammal taxeringsenhet, eller mått, som utgjorde grunden för beskattning i Sverige fram till att kommunalskatten infördes i början av 1900-talet. Men måttet att räkna i mantal har levt kvar i häradsallmänningarna. Ju mer mark man äger

i häradet, ju större utdelning från den gemensamma häradsallmänningen får man (Sveriges häradsallmäningsförbund 2018).

Häradena är vår äldsta kända områdesindelning som förekommer i flera av de gamla landskapslagarna från 1100- och 1200-talen, språkforskare anser dock att indelningen skett senast under 1000-talet men att den troligen tillkommit ännu tidigare. Av de forna häradsallmänningarna finns det idag kvar 60 stycken. Deras gemensamma skogsmarksareal är omkring 120 000 hektar, en yta som motsvarar ungefär hela Öland. Grimstens häradsallmänning är 4 416 hektar stor och platsen för vår arkeologiska utredning ligger i dess östra utkant (figur 2).

Figur 2. Del av Häradseconomiska kartan över Grimstens härad från 1864–67 med avrättningsplatsen markerad (akt J112-64-15), skala 1:25000.

Avrättningsplatser

Grimstens härad låg i sydvästra delen av Närke och innefattade socknarna Hackvad, Ramundeboða och Viby. Häradets tingsplats låg under medeltiden vid Viby kyrka men flyttade på 1600-talet till gästgiverigården i Vretstorp, även kallad Wiby krough (se figur 3). Tinget flyttade 1909 in till samhället Hallsberg.

På tinget utfärdades domar och de absolut allvarligaste av dessa kom sedan att verkställas på en avrättningsplats. I Viby socken fanns det under perioden två avrättningsplatser, där den ena låg i den västra delen av socknen och den andra i den östra. Den västra avrättningsplatsen var belägen ”på tingskogen”, en plats som enligt utsagor ska ligga nära torpet Krögarfallet, norr om landsvägen mot Ramundeboða, mellan Sandstubbetorp och Gropbron (Viberud 1961; se figur 3 för ungefärligt område).

Den östra, och för vår arkeologiska utredning aktuella avrättningsplatsen låg vid gården Sumpen. Platsen låg på gränsen till Hardemos härad och på Grimstens häradallsmänningens yttersta del, söder om hemmanet Perstorp. Till skillnad från den vid Tingskogen så finns avrättningsplatsen vid Sumpen utritad på kartor. Den äldsta kartan är från 1688. På kartan över Viby socken är torp och hemman schematiskt utritade och nära Perstorps markering på kartbladet syns en galge utritad (figur 3). På Häradskartan från 1864–67 finns ett markerat område för avrättningsplatsen hela utbredning (figur 4).

Det finns många avrättningsplatser runt om i Sverige där de flesta har fallit i glömska. De kan vara kända till namn och ungefärlig plats, som exempelvis den ovan nämnda vid Tingskogen, men platsens exakta läge är okänt. I dagsläget finns 352 avrättningsplatser registrerade i Kulturmiljöregistret men betydligt fler har ursprungligen funnits. De gömmer sig i det äldre kartmaterialet, i skriftliga källor och folkminnen.

Figur 3. Urklipp från 1688 års karta över Viby socken med de båda avrättningsplatserna och tingsplatsen markerade. Den västra avrättningsplatsen läge är osäker. Kartan är inte rektifierad (akt S8:8).

Figur 4. Urklipp från Häradsekonomiska kartan över Grimstens härad från 1864–67 där avrättningsplatsen vid Sumpen är markerad (akt J112-64-15), skala 1:8 000.

Avrättningsplatser var ofta belägna på höjder, vid vägar och framförallt nära gränser. De låg ofta även på en allmänning i sockengränsen och kunde därmed brukas av flera socknar. Den dödsdömde skulle avrättas i den socken där domen utfärdats och det skedde vanligtvis med yxa och framför allmänheten. Den avrättade beskrivs ofta ha blivit nedgrävd på avrättningsplatsen. Som en yttersta del i straffet fick inte den avrättade läggas i vigd jord (Fendin 2008; Kjellberg et al. 2017).

Att publika avrättningar i efterhand beskrivs som en makaber form av underhållning kan nog i stort ifrågasättas. Avrättningarna verkställdes ”enorm till straff, androm till skräck och varnagel”, det vill säga som avskräckande exempel för allmänheten. Som en del i

Figur 5. En avbildning över hur stegling kunde se ut. De avbildade var grevarna Johann Friedrich Struensee och Enevold Brandt som avrättades och steglades den 28 april 1772 för majestätsbrott. Titel: Förrige Grev Johan Frid. Struensee og Grev Enevold Brandt. Konstnär: okänd. Källa: Billedsamlingen. Historisk Kronologisk Samling, Danmark, 1767–1774, I, 8° (BY NC ND 4.0).

det kunde den avrättade i många fall även ha dömts till att bli ”lagd på stegel och hiul”. Stegling var ett sorts förstärkt dödsstraff där den dödsdömde först fick högra handen avhuggen och därefter huvudet. I allvarligare fall kunde personen vara dömd till ”att sättas på fem stegel”, vilket hade till följd att koppen styckades. Kroppsdelarna spikades sedan upp på ett stegel, en påle, med ett hjul uppå som fick stå kvar på galgbacken (figur 5). Eftersom avrättningarna var ett sätt att avskräcka allmänheten från att begå liknande brott så var avrättningsplatserna ofta belägna vid en genomfartsled, så att folk inte kunde undgå att se den hemska synen (Kjellberg et al. 2017).

Först 1877 beslutades det att avrättningar inte längre skulle vara offentliga. Då hade den sista offentliga avrättningen utförts året innan. Därefter skedde avrättningarna innanför fängelsemurarna fram tills att den sista dödsdömde personen avrättades i Sverige 1910. Dödsstraffet i Sverige avskaffades för brott i fredstid år 1921 men så sent som 1975 för brott i krigstid.

Sumpen

Avrättningsplatsen vid Sumpen var enligt utsago i bruk längre än den vid Tingsskogen. Åtminstone ett tiotal personer ska ha avrättats på platsen men antalet är sannolikt högre än så. Den sista avrättningen verkställdes på platsen den 15 januari 1861. Det var den 34-årige Per Andersson som dömts till döden för fadermord (Viberud 1961).

Pers historia är, som så många som mötte sitt öde i händerna på en skarprättare, sorglig och tragisk. Per hade som barn drabbats av hjärnfeber som gjort honom till en sluten och ”besynnerlig” person. Hans far, den mördade Anders Persson, tillverkade malt-drycker som han sålde och beskrivs som tyrannisk. En natt när han återvände hem från Örebro med ett lass säd han skulle ha till sin sprittillverkning, sägs det att Per stod beredd och slog sin far i huvudet med en träklubba. Per pekades ut av en granne som påstod att ingen annan kunde ha utfört dådet, men Per nekade till anklagelserna. Både Per och hans bröder skickade in nådeansökningar men de avslogs. I den utdelade domen stod det att straffet skulle ”bli till egen skam och andras varnagel”, det vill säga lärdom.

Skarprättaren var Magnus Ferm, som åtta gånger tidigare hade utfört avrättningar vid Sumpen. Flera nedtecknade vittnesmål beskriver den fasanfulla händelsen. Enligt vittnena så var graven redan grävd i skogen. Ett vittne beskriver att skarprättaren högg med yxan så hårt att den blev sittande i stupstocken och att huvudet rullade som en kålrot ned graven. Skarprättaren ska då ha tagit av sin sina vantar och kastat dem ned i graven för att sedan ge till ett gap-skratt (Viberud 1961).

Det beskrivs också att bönderna i trakten fick bilda en så kallad spetsgård (Viberud 1961). En spetsgård innebar att män stod runt stupstocken, eller galgen, med långa spetsiga käppar för att hindra den dömden från att försöka fly, samt att hålla allmänheten på avstånd från avrättningen. I ett kungligt brev från 1693 står det att allmogemännen från nästliggande byar och socknar var skyldiga att stå spetsgård och det ansågs även vara en belöning (Kjellberg et al. 2017).

GENOMFÖRANDE

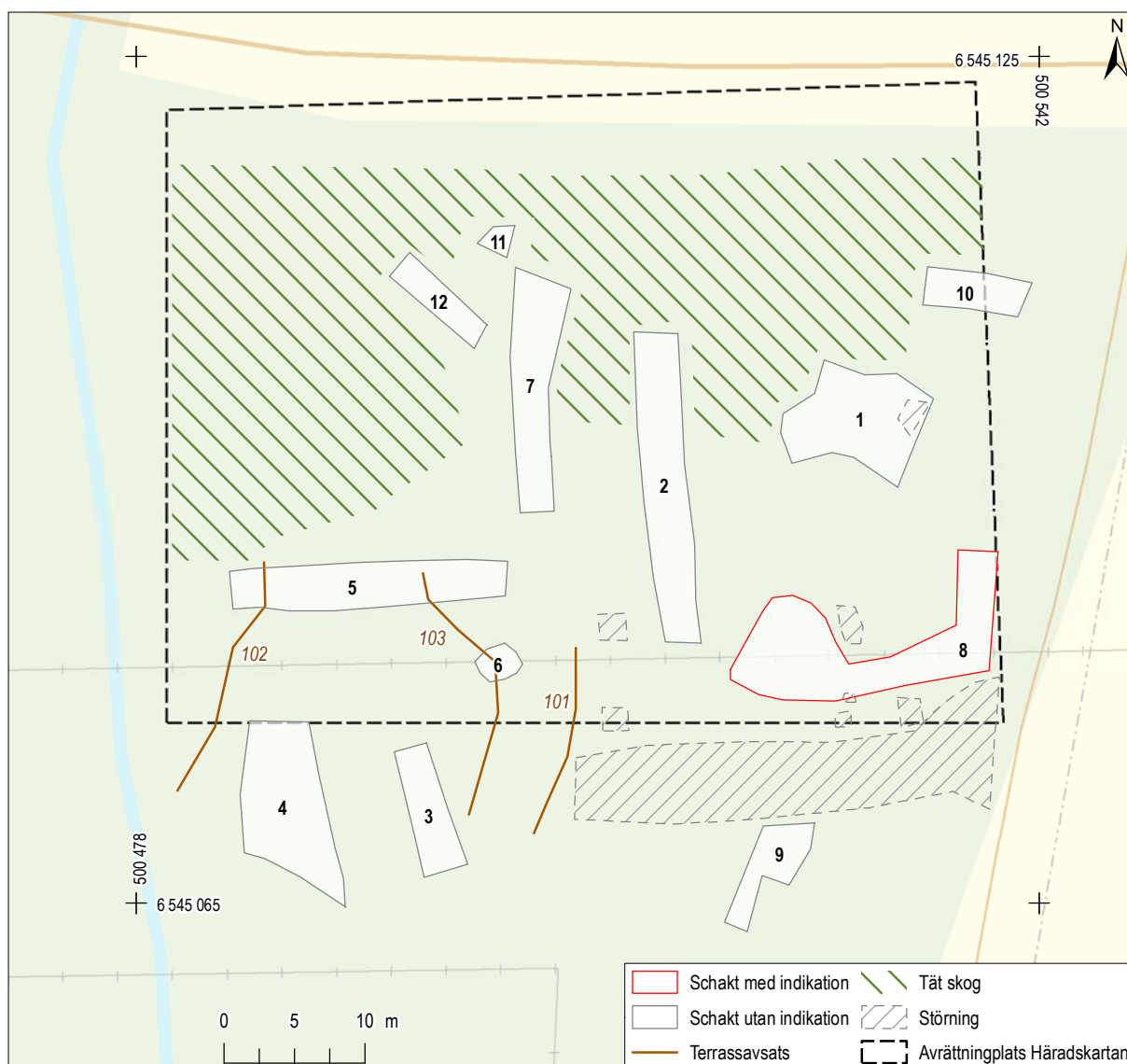
Utredningsområdet baserades på avrättningsplatsens utbredning så som den är utritad på Häradskartan från 1864–67. Ytan uppgick till 2 600 m² och jordarten bestod av fin sand. En mindre bäck rann i nordsydlig riktning precis utanför utredningsområdets västra del. Terrängen sluttade ned mot vattendraget i en naturlig terrassering med tre avsatser. Det skilde cirka 1,8 meter mellan den lägsta nivån vid bäcken och den högsta nivån, där marken planade ut.

Cirka 720 m² av den totala ytan upptogs av en kraftledningsgata som var gallrad och röjd på träd och sly. Till kraftledningsgatan hörde en fackverksstolpe som stod centralt i området med tillhörande stag. Fackverksstolpen var delvis nedmonterad och en nyligen anlagd infart av makadam ledde fram till fackverksstolpen. Infarten låg strax söder om utredningsområdet.

Omkring 930 m² av utredningsområdets norra del var beväxt med tät skog och kunde därmed inte nås med maskin. Den ovan nämnda infarten var anlagd på markduk så att eventuellt underliggande anläggningar inte skulle komma till skada. Inom den åtkomliga ytan drogs tolv schakt på en sammanslagen yta på omkring 480 m², vilket utgjorde strax under 20 % av den totala ytan. Tre av schakten placerades strax söder om avrättningsplatsen uppskattade utbredning (figur 6).

Schaktningen skedde skiktvis med maskin ned till anläggningsförande nivå eller orörd markyta. Schakt och framkomna anläggningar dokumenterades med fotografering och beskrevs i digital kontextblankett samt inmätning med RTK-GPS. Vidare bearbetning skedde sedan i det GIS-baserade verktyget Siteworks.

I samband med sökschaktning söktes även området av med metalldetektor. Inga fynd som kunde höra till avrättningsplatsens aktiviteter eller tidigare tiders brukning av platsen påträffades.

Figur 6. Samtliga schakt samt otillgängliga ytor och störningar markerat på Fastighetskartan, skala 1:500.

RESULTAT

Vid utredningen framkom inga lämningar som kan tänkas kopplas till områdets nyttjade som avrättningsplats. Av den tillgängliga ytan så togs stora delar av utredningsområdet upp i sökschakt. I den norra delen av utredningsområdet påträffades det rikligt med skräp som främst deponerats under 1900-talets andra hälft samt tjocka lager av läderspill från skottillverkning (figur 7).

Inom området framkom en kolningsgrop (L2021:8147). Gropen hade sekundärt nyttjats som sopprom under andra hälften av 1800-talet eller

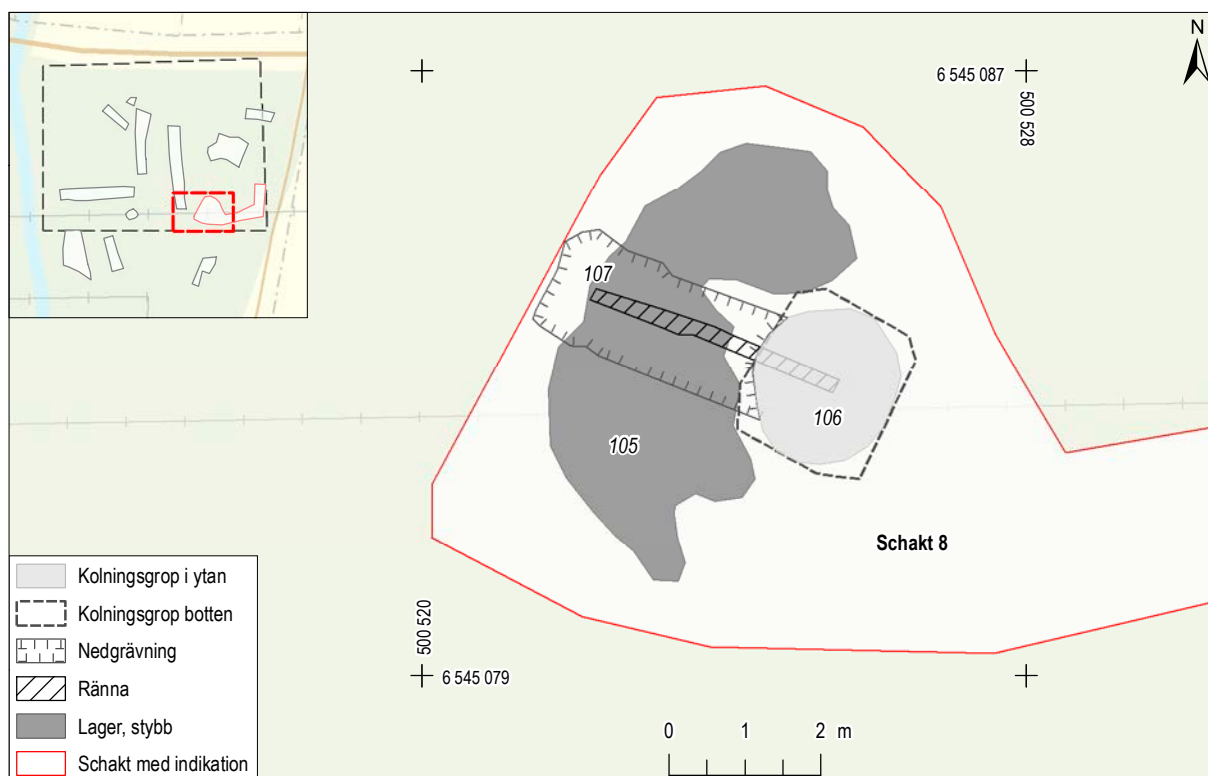
Figur 7. En del av det läderspill som framkom i schakt 10. Foto från väst.

början av 1900-talet (figur 8). När området kring gropen, som initialt uppfattades som en sentida sopgrop, schaktades fram så framkom ett vidsträckt stybblager. När gropen tömdes på sin sekundära fyllning framträdde en ursprungligen fyrsidig nedgrävning med plan botten och en fyllning av kol bevarad i hörnen (figur 9).

Vid undersökandet av anläggningen framkom även en nedgrävning med ränna väst om kolningsgropen. Rännan var cirka 4 meter lång och ledde ned till kolningsgropens mitt på 1,35 meters djup. Kolningsgropen hade en diffus djupare del i mitten där rännan gick ned.

Figur 8. Kolningsgrop L2021:8147 undersökt till hälften. Foto från väst.

Figur 9. Plan över kolningsgropen med tillhörande ränna och omkringliggande stybblager. Skala 1:100, översikt i skala 1:2000.

DISKUSSION OCH TOLKNING

Avrättningsplatsen

Det har inte undersökt så många galgbackar i Sverige men ett visst uppsving i lämningstypen har skett under senare år. Trots det har ingen avrättningsplats hittills varit föremål för en arkeologisk totalundersökning.

Bland de utredningar och förundersökningar som utförts av avrättningsplatser så har det varit svårt att hitta fysiska lämningarna som kan kopplas till platsen användning som galgbacke (se till exempel Rönngren 2017).

Läget för avrättningsplatsen vid Sumpen är utifrån kartmaterial och vittnesmål svår att ifrågasätta. Bristen på arkeologiska belägg som kan knytas till platsens användning har troligen att göra med att det nog inte fanns några permanenta anordningar på platsen, då avrättningarna skedde så pass sällan. I det genomgångna materialet så förefaller det sig så att halshuggning och inte hängning var det som avrättningarna verkställdes genom. Avrättning via halshuggning kräver i stort sett bara en stupstock förutom skarprättarens närvaro och yxa. Stupstocken var en timmerstock med urgröpning för hals där den dömda placerades inför hugget. Stupstocken återanvändes inte utan lämnades oftast på platsen och kan därmed antas vara av en simpel variant som placerats på markytan utan att vara nedgrävd.

Vid Sumpen finns det inte heller några beskrivningar om att stegling förekom, däremot finns det uppgifter om att två steglar med hjul stod uppställda vid Tingsskogens avrättningsplats (Viberud 1961). Om sådana konstruktioner stått på platsen skulle dessa ha lämnat spår efter sig i form av stolphål. Inga stolphål påträffades dock vid den arkeologiska utredningen.

Vittnesmålet som beskriver den sista avrättningen vid Sumpen menar att huvudet rullande ned i den redan grävda graven. Det förekommer att de dömda begravdes på avrättningsplatserna. Just vid Sumpen beskrivs det dock i de skriftliga källorna, bortsett från detta vittnesmål, att den avrättade var dömd att begravas till skogs. Möjligen ligger de dödsdömdas gravar i nära anslutning till avrättningsplatsen vid Sum-

pen men dessa påträffades inte vid utredning. Den antikvariska lämningen som påträffades vid utredningen, kolningsgropen, kan heller inte kopplas samman med platsens användning som avrättningsplats.

Kolning

Kolningsgrop (L2021:8147) uppvisar karaktäristiska drag som vanligen tillskrivs förhistoriska kolningsanläggningar. De flesta kolningsgropar hör till järnålder och tidig medeltid men de förekommer även senare i tid, ofta då i anslutning till kolmilor.

Förhistoriska kolningsgropar är ofta fyrsidiga nedgrävningar med plan botten, så som den undersökta kolningsgropen. Kolningsgropar från yngre tid är istället oftast runda och smala. Kolningsgropen är inte daterad men bör härröra från en tid innan platsen valdes att nyttjas som avrättningsplats. Kolningsanläggningen är troligen från järnålder eller senast medeltid.

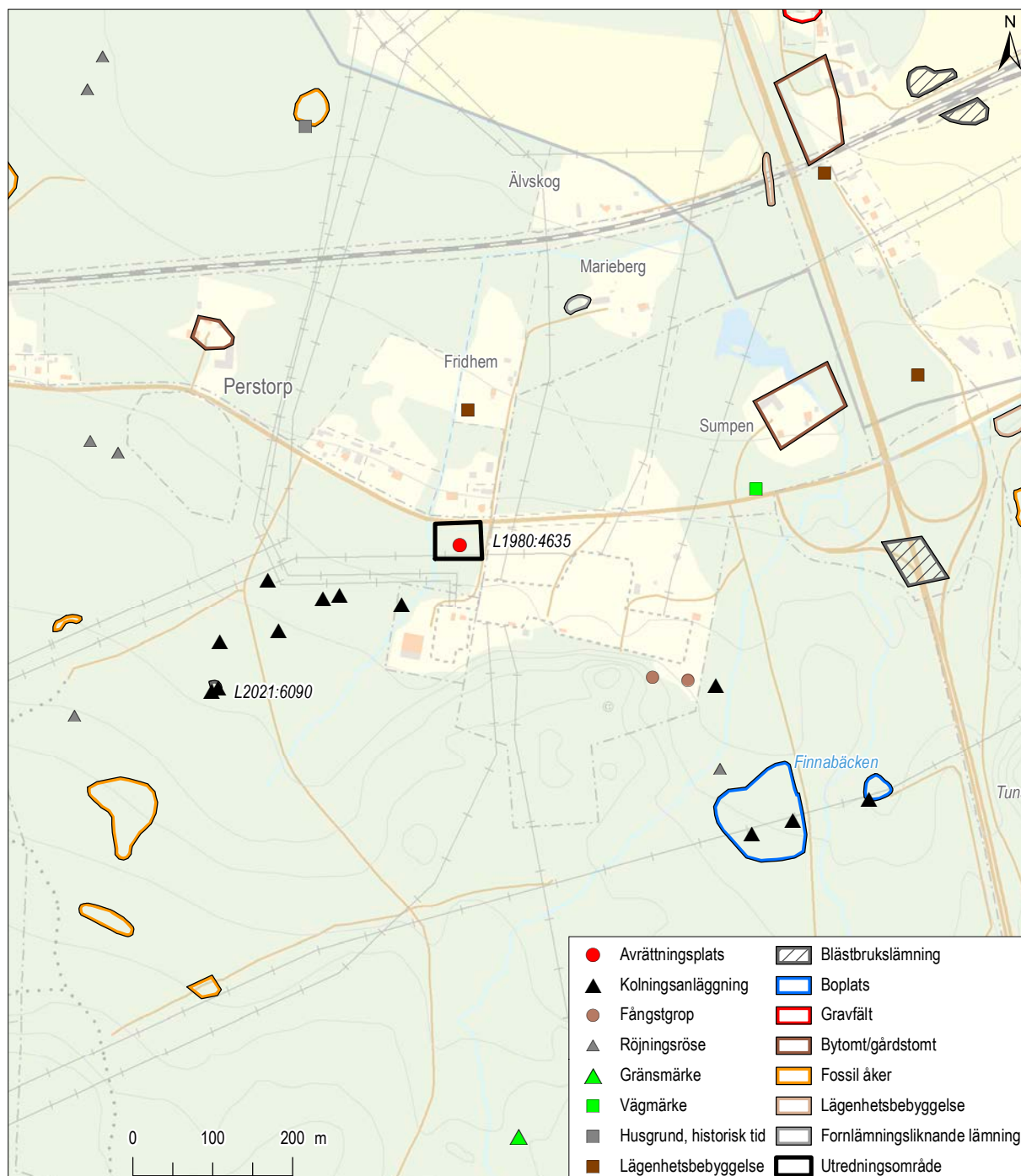
I kolningsgropar varvades tallved som kolades övertäckt med jord och torv. Det tog vanligen två dygn för veden att bli kol. Man kolade ved genom att heta upp trä och begränsa syretillförseln, vilket gjorde att vatten och andra ämnen lämnade träet. Kolet blev på detta sätt en produkt med påtagligt högre energivärde än vad det ursprungliga träet hade. Kolet användes sedan till att framställa järn och ibland hittar man blästerugnar i nära anslutning till kolningsgroparna, där en småskalig järnproduktion utvanns (Hennius 2019).

I närområdet har ett antal blästplatser påträffats och undersökts (figur 10). En sådan blästplats undersöktes bland annat i samband med den föreliggande utredningen cirka 300 meter sydväst om avrättningsplatsen, där också två kolningsgropar undersöktes (L2021:6090; Sarén Lundahl u.å).

Utöver den påträffade kolningsgropen förekom endast sentida gropar och sopor på platsen. Det mest iögonfallande var förekomsten av rikligt med läderspill i utredningsområdets nordöstra del. Läderspillet var tydligt resterna efter skotillverkning, som dumpats på platsen.

Fram till 1800-talets mitt tillverkade de flesta skomakare endast beställningsarbeten men började sedan att ha skor i lager. Samtidigt växte ett förlagssystem fram, vilket innebar att delar av tillverkningen, eller hela, lades ut på så kallade hemskomakare. Hemskomakare var folk som satt i sina hem och tillverkade

skor, eller delar av skor, som senare såldes vidare. Denna verksamhet var speciellt utvecklad i Närke (Nyström et al. 1996). Många hushåll runt Östansjö var hemskomakare. Bland annat gården Sumpen tillverkade klackar till skor och det är troligtvis resterna efter denna tillverkning vi hittat i schakt 10.

Figur 10. Utredningsområdet markerat på Fastighetskartan med närliggande lämningar enligt Kulturmiljöregistret. Observera flertalet blästplatser i närområdet. Skala 1: 8 000.

SLUTSATS

Trots att det inte råder tvivel om att en avrättningsplats funnits inom området vid Sumpen så har verksamheten inte lämnat några bestående spår efter sig. Den kolningsgrop som återfanns på platsen anlades troligtvis innan själva avrättningsplatsen var i bruk.

Möjligen var platsen redan en häradsallmänning när kolet brändes i gropen, så som den var när flera människor mötte sitt öde där och när folk i senare tider lämnade sina sopor på platsen.

Lämningsnr (KMR)	Typ	Antikvarisk bedömning	Kommentar
L1980:4635	Avrättningsplats	Ingen antikvarisk bedömning	Belagt i kartmaterial och i skriftliga källor. Inga antikvariska lämningar bevarade på plats.
L2021:8147	Kolningsanläggning	Ingen antikvarisk bedömning	Kolningsgrop med ränna. Undersökt och borttagen.

Figur 11. Tabell över resultaten från den arkeologiska utredningen.

Figur 12. Karta över de antikvariska lämningarna så som de registrerats i Kulturmiljöregistret efter aktuell arkeologisk utredning. Skala 1:2000.

REFERENSER

FENDIN, TITTI (RED). 2008. *Döden som straff: glömda gravar på galgbacken*. Linköping: Östergötlands länsmuseum

HENNIUS, ANDREAS. 2019. *Spår av kolning [Elektronisk resurs] arkeologiskt kunskapsunderlag och forskningsöversikt*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.

Tillgänglig på Internet: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:raa:diva-5769>

KJELLBERT, DESIRÉE, BERG NILSSON, LENA & NILSSON, OLA. 2017. *De offentliga avrättningsplatserna i Gävleborgs län. En sammanställning över länets avrättningsplatser och galgbackar 1610–1859*. I samarbete med Sveriges Fängelsemuseum och Länsstyrelsen Gävleborg. Landskapsarkeologerna, rapport 2017:22.

NYSTRÖM, BENGT, BIÖRNSTAD, ARNE & BURSELL, BARBRO (RED). 1996. *Hantverk i Sverige: om bagare, kopparslagare, vagnmakare och 286 andra hantverksyrken*. 2., rev. och utök. uppl. Stockholm: LT i samarbete med Nordiska museet

RÖNNGREN, JOHNNY. 2017. *Avrättningsplatsen i Örebro, inom RAÄ-nr Örebro 63:1, fastigheten Nikolai 3:260, Örebro kommun, Närke. Arkeologisk förundersökning*. Arkeologgruppen AB, rapport 2017:21.

SARÉN LUNDAHL, JONNA. (U.Å.). *Kolning och blästbruk manus*.

VIBERUD, BÖRJE. 1961. *Vibyboken: Viby och Tång-eråsa socknars historia, natur och kultur*. [Vretstorp]: [Viby kommunalkontor]

SVERIGES HÄRADSALLMÄNNINGSFÖRBUND. 2018. *Sveriges Häradsallmänningar. Långsiktigt brukade skogar med rötter i medeltiden*. [Broschyr]. Örebro: Sveriges Häradsallmänningsförbundet. https://haradsallmanningsforbundet.se/wp-content/uploads/2018/03/Broschyr_haradsallmanningar_180313.pdf [2021-11-25]

Kartor

VIBY SOCKEN, 1688
Viby socken, Örebro län
Geografisk karta
Lantmätare: Gabriel Thoring
Lantmäteristyrelsens arkiv: S8:8

HÄRADSEKONOMISKA KARTAN 1864–67
Tomta, Värmlands län
Rikets allmänna kartverks arkiv: J112-64-15

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	3493
Uppdragsgivare:	Länsstyrelsen i Örebro län
Länsstyrelsens diarienummer:	431-1763-2021
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2021-05-06
Företagare:	Trafikverket
Uppdragsnr i KMR:	202100603
Län:	Örebro
Landskap:	Närke
Kommun:	Hallsberg
Socken:	Viby
Fastighetsbeteckning:	Grimstens Häradsmänning S:2
Berörda lämningar:	L1980:4635 Avrättningsplats och L2021:8147 Kolningsanläggning
Typ av undersökning:	Utredning
Undersökningstid, fältarbete:	23–26 augusti 2021
Inmätningssystem:	RTK-GPS
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Projektledare och rapportansvarig:	Jonna Sarén Lundahl
Fältpersonal:	Åsa Berger och Jonna Sarén Lundahl
Planer och layout:	Medea Nyström Huuva
Kvalitetsgranskning:	Johan Blidmo
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs vid utredning.

BILAGA 1. SCHAKTTABELL

Schaktnr	Djup	Beskrivning	Anläggningar
1	0,1–0,15	Under torv/grässvål framkom gul till gulvit sand med enstaka mörka fläckar efter förmultnade rötter. Endast ett fåtal stenar (0,1–0,2 m st) förekommen i övrigt bestod den orörda marken av fin sand. I östra delen av schaktet fanns en grop med skräp från 1960-talet. I området var även två generationer av hembygdsskyltar över avrättningsplatsen placerade.	104
2	0,1–0,2	Under torv/grässvål framkom brandgul till gulvit sand med enstaka fläckar efter förmultnade rötter och en rotbrand. Enstaka järnutfällningar. Terrängen svagt kuperad med den högsta nivån i schaktets södra del. I schaktet påträffades del av en läderhatt och glaserat rödgods.	/
3	0,1–0,4	Under torv/grässvål framkom gul sand med enstaka fläckar av förmultande rötter. I den norra delen låg ett tjockare lager eroderad sand på "ursprunglig" markyta. Schaktet låg nedanför terrasskant åt öst. Strax utanför schaktet åt syd stod stag till elstolpe.	/
4	0,1–0,15	Under torv/grässvål framkom gul och gulvit sand med oregelbundna fläckar med sot och kol och mycket organiskt material i. I nordvästra hörnet kraftigt rödororange sand.	/
5	0,2–0,30	Under torv/grässvål framkom gul och gråvit sand med enstaka mindre fläckar av organiskt material. Schaktet löpte över slutning ned mot bäcken i väster.	
6	0,1	Under torv/grässvål framkom gråbrun och brun sand. Upptaget kring och i grop som visade sig härröra från en stubbe.	
7	0,1–0,15	Under torv/grässvål framkom brandgul till vitgul sand. Kuperad terräng med högsta punkten i norr.	
8	0,1–0,2	Under torv/grässvål framkom gul till vit sand. I västra delen påträffades ett lager med kol och stybb (105) invid en kolningsgrop (106) som var sekundärt fylld med skräp.	105, 106, 107
9	0,15–0,3	Under grässvål framkom brandgul till vit sand. I norra delen av schaktet var undergrunden påverkad av jordlina. Terrängen sluttade svagt åt norr. Stag till elstolpe stod strax väst om schakt.	
10	0,15–0,5	Under grässvål framkom gulbrun sand. I NÖ hörnet en stor mängd sopor, främst läderspill ned till 0,5 m, ej grävd i botten.	/
11	1,4	Grävt runt grop med detektorsignal. Gulbrun sand. Buntar med hönsnät i botten.	
12	0,10–0,20	Under grässvål framkom gulbrun sand.	

BILAGA 2. ANLÄGGNINGSTABELL

Kontextnr	Beskrivning	Storlek (m)	Tjocklek/ djup (m)	Schaktnr
101	Terrasskant i öst, höjd 89 m ö h.	30		
102	Terrasskant i väst, höjd 87 m ö h.	20		
103	Terrasskant nedanför 101, 88 m ö h.	20		
104	Sopgrop med fynd från 1960-talet.	3 x 2,8	0,7	1
105	Lager av stybb väst om kolningsgrop. Lagret var som tjockast i den södra delen av lagret och tunnade ut i ytterkanterna. Lagret täckte rännan men inte kolningsgropen.	6 x 3	0,2	8
106	Fyrsidig kolningsgrop med plan botten. Sekundärt fylld med skräp från runt sekelskiftet 1900. Diffus djupare del där ränna 107 går in under gropen.	2 x 2	1,35	8
107	Ränna vid kolningsgrop, bredare i väst.	4 x 1,5–0,25	1,4	8

Rapporter från Arkeologikonsult 2021:3493